

FÜST MILÁN ÉS KANADA

Levél Kanadából

HARKAI VASS ÉVA

Hogy Füst Milán költészetének kitágított idő- és térkoordinátái nagy távolságokat fognak egybe, a végtelenség partjait ostromolják, több költeményével is alátámasztható. A versek időtengelyének egyik végpontja a múltba, a középkor(iság)ba, a másik az öregség vágyott állapotába vezet – a visszapergett objektív idő s az előrepergett szubjektív idő feszítóján alakítva ki a szerepjátszás, a szituációba helyezkedés módozatait. Ilyen szempontból a költemények egyik vonulatát nagy vonalakban az *Objektív kórus* és az *Őszi sötétség* ciklus versei, a másikat a kései öregségversek szemléltetik. De ugyanilyen nagy távolságot járnak be a Füst-versek képzeletbeli versterekkel is. Itt az egyik végpont Keleten Arménia, a lélek bölcsője az *Őszi sötétség* versciklusból, a másik pedig Nyugaton Amerika a Csendes-óceánnal. Ez utóbbiak azután több költeményben is felmerülnek: Az *Este van* című versben ott látjuk a „Csendes Óceán”-t, hol „ferdén fordul el / A föld a semmiség felé”, a *Mississippi* már címében is hordozza a kijelölt, valós, ám a versen belül *képzelt* földrajzi helyet („Ó távoli folyam s Ó Amerika zordon és messi vadonjai!”), s hasonlóképpen újra a verscímből üzen a képzelt helyszín a *Levél Kanadából* című költeményben is. Az elvágódás intenciói röpitik a lírai ént a világtérkép mindkét távoli végpontja felé (fényévnnyire bármiféle társadalmi és főleg politikai vonatkozástól), így nem véletlen, hogy Arménia és Kanada vágyképén belül is ugyanazok a sárga, vörös és éji tüzek és fények világolnak. „S az égő forrásoknak vörös tüze sárgúl” – írja Füst az *Arméniában*, a *Levél Kanadából* című versben pedig azt lesi, „felgűl-e ama sárga, téli fény”. Nyilvánvalóan ott munkál e fényekben-színekben az egzotikum is, mint ahogyan lexikai vonatkozásban az ihlető Arménia szóban s a távoli varázst sejtető Amerikában és Kanadában is ott érezzük ezt. Innen ered a nem szokványos képek megalkotásának szándéka is. Az érzés állandóságát pedig mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az előbbi költemény a „régiek”, az utóbbi pedig az „újak” közül való.

A *Levél Kanadából* ugyanakkor magába sűríti mindazokat a versbéli jelen-

ségeket, amelyek a Füst-versek jellemzői. A személytelen személyesség megnyilvánulását teszi lehetővé a levélműfaj, mely álarc, amely mögül a lírai én személyessége közvetetten juthat kifejezésre. Ily módon az elsőszemélyűség csak átvitt értelemben az, hiszen a műfajválasztás egyidejűleg egyféle elidegenítési technika érvényesítését jelzi, a szerepjátszás eszköze, ugyanakkor viszont ezzel egy időben (s itt kell felfigyelnünk a versszöveg feszültségének, impulzusainak egyik vonulatára!) állandóan adva van a személyesség kifejeződé- sének (burkolt) lehetősége is. Ezt hangsúlyozzák a lírai én „Így élünk errefe- lé”, „Így élem világom”-féle helyzetjelentései.

Ezen az egyszerre távolságtartó-elidegenítő és egyszerre személyes viszony- latrendszeren belül bomlanak ki azután az őszi-, tél- és tavaszképek, piros sip- kával integető, kurjantó hegyi vadászokkal, futó kiáltással, pattogó, szanaszét repedező, a kosaras gátakat pozdorjává törő jéggel, tavaszi gyíkcokkákként, fényesen futó kis vizekkel, lobogó, pattogó éji tüzekkel, a háztetőn lépegető csókával stb. A horizontális időtengelyt pedig vertikálisan keresztezi a szintér kettős tagolása: a fent („erre mifelénk”, „nálunk, errefelé”) és az „odalenn” tere. Az előbbit inkább a mozdulatlanság, a csend és a magány, az álmatag víz s a lélekben is gyökeret eresztő szigorú tél jellemzi, melynek moccanatlan né- maságát csak az évszakok hozta mozgalmasság, kiáltás s pattogás bontja meg; a lenti világ, az „odalenn” pedig egy vágyképen belüli vágy tere: egy boldogabb világ, sokat nevető néppel, nyerítő öszvérrel, hó porában hengerdő ember- rel, állattal. Ez a Nagy-Rabszolga-tó vidéke, amely az *Este van zöld sziget*vel mutat szoros rokonságot. *Zöld sziget* a „Csendes Óceán”-ban s a Nagy-Rab- szolga-tó Kanadában: mindkettő vágykép, kerek, tökéletes – és imaginárius. A sziget a lírai én képzeletéből, a tó világa mások elbeszéléseiből bomlik ki („Ott képzellek el zöld sziget” – „Úgy mondják, odalenn”, „ott, úgy mond- ják”).

A *Levél Kanadából* verstere egyúttal a lét teljességének a terepe is. Erre utalnak a mikroképektől haladva kozmikusá növelt (s három ponttal is „meghosszabbított”) látomásképek („S némán áll a levegő tengere. . .”; „S a kopárság szélei habzanak. . .”), de ugyanígy ezt támasztja alá az a versben ki- bontakozó teljesség is, melyben az élet veszélyképei, a költőlét, a meghalás s a gyermekkori emlék is egyidejűleg megférnek egymás mellett, s melybe a lírai én létének minden mozzanatával beletartozik.

Füst Milán Kanada-verse tehát a lét teljességének képzetét sugallja. Alap- helyzete a költeményeiből már jól ismert magány, amelyre vágyképek sora si- mul, s a költeményben ezek dominálnak, hiszen Füst e vágyképet festi a vers legelejétől kezdve, epikumával és líraiságával egyaránt. Ily módon a leírt moz- dulatok s a hangok is („a lovak édes csengetyűi”) e vágy „édességének” búvkö- rében mutatkoznak meg, merülnek fel, még ha felettük keselyűként ott kísért is a veszély árnyéka.

Jellegzetesen Füst Milán-i táj Kanada, mint a költő más tájai is, belülről, a lélek legbelsejéből hozott világ, s koordinátáit nem is a térképen, hanem a

költő világán belül kell keresnünk. Ám mégis lényeges a helyszín megnevezése, hiszen jelzi a költő azon szándékát, hogy konkrét helyszínnel fejezze ki elvágódását, hogy a világ legnyugatibb, legvégső pontjáról szemlélhesse önmagát.

Kanada egy versbéli szituáció, amelybe a lírai én, mint oly sok más esetben, beleképzelte magát, az elvágódás tere, s nem utolsó sorban bizonyosság arra, hogy ki-kí a maga módján és művészi eszközeivel fedezi fel a maga kontinensét.